

DOI: 10.18276/sip.2018.51/1-04

Michał Cupiał*

Joanna Rorat**

Anna Szeląg-Sikora***

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

KIERUNKI ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO OBSZARÓW WIEJSKICH W ŚWIETLE PROGRAMU ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH NA LATA 2014–2020

Streszczenie

Podstawowym celem pracy była analiza założeń Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (2014–2020) ze wskazaniem strategicznych kierunków rozwoju tychże obszarów. Praca ma charakter przeglądowy. Głównym celem PROW (2014–2020) jest wzrost konkurencyjności rolnictwa z uwzględnieniem celów środowiskowych. Ta edycja PROW jest kontynuacją poprzednich programów, poszerzoną o dodatkowe formy wsparcia. Kompleksowe wsparcie, jakie oferuje polityka rozwoju obszarów wiejskich, ma na celu osiągnięcie zrównoważonego wzrostu, utrzymanie żywotności obszarów wiejskich oraz zwiększenie konkurencyjności i rentowności sektora rolnego. PROW 2014–2020 wydaje się mieścić bardziej w obszarze zarządzania strategicznego niż wcześniejszy PROW na lata 2007–2013. Przede wszystkim ma umożliwić głębszą modernizację i restrukturyzację gospodarstw rolnych, pozwolić na wprowadzenie nowych środków w zakresie innowacji, umożliwić dywersyfikację upraw oraz podjąć wyzwania wobec złożonej problematyki związanej z klientem.

Słowa kluczowe: PROW, fundusze unijne, rozwój społeczno-gospodarczy, obszary wiejskie

* Adres e-mail: michal.cupial@mcpk.net

** Adres e-mail: joannarorat@o2.pl

*** Adres e-mail: anna.szelag-sikora@ur.krakow.pl

Wprowadzenie

Pojęcie rozwoju społeczno-gospodarczego jest zagadnieniem bardzo rozległym i złożonym, w związku z tym nie jest ono jednoznacznie definiowane. Powinno być jednak zawsze kojarzone z pozytywnymi zmianami zachodzącymi na danym obszarze z uwzględnieniem potrzeb, preferencji, hierarchii i wartości właściwych dla danego obszaru. Według Paryska (1997, 2015) rozwój społeczno-gospodarczy to proces pozytywnych przemian oraz przechodzenia na coraz wyższe, bardziej zróżnicowane i bardziej złożone poziomy. Jest on wynikiem wzrostu ilościowego i zmian jakościowych w systemach gospodarczych i społecznych. Chojnicki (1999) oraz Chojnicki i Czyż (2005) podają, że rozwój jest ciągiem zmian ukierunkowanych i nieodwracalnych, dokonujących się w strukturze obiektów złożonych, tj. systemów. Rozwój ten powinien odbywać się z uwzględnieniem właściwych dla danego miejsca potrzeb, preferencji i systemu wartości.

Rozwój społeczno-gospodarczy obejmuje zmiany przestrzenne i czasowe w potencjale gospodarczym oraz tworzenie odpowiednich warunków (możliwości) zarobkowania na wsi i na lokalnych rynkach pracy. Warunki te muszą odpowiadać współczesnemu postępowi cywilizacyjnemu, a przede wszystkim muszą być zgodne z oczekiwaniami, potrzebami i możliwościami mieszkańców wsi. Celem rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich jest powstanie struktur gospodarczych i społecznych w środowisku lokalnym, które są w stanie generować odpowiednie dochody mieszkańców i nie prowadzą do niekorzystnych zjawisk (jak np. przeludnienie agrarne, depopulacja, bezrobocie, ubóstwo).

Jak podaje GUS (2011), obszary wiejskie w Polsce stanowią 93,2% ogólnej powierzchni kraju, a na terenach tych zamieszkuje 39,2% ludności kraju, zatem problematyka wsi, a w szczególności aspekty związane z jej rozwojem, to zagadnienia bardzo ważne (www.stat.gov.pl).

Obszary wiejskie tradycyjnie kojarzy się z funkcją rolniczą, jednak znaczenie funkcji dotyczącej produkcji żywności i surowców żywnościowych maleje na rzecz produkcyjnych funkcji nierolniczych (takich jak np. surowce energetyczne, pozarolnicza działalność gospodarcza), a zwłaszcza na rzecz funkcji publicznych. Powierzchnia użytków rolnych, a więc przestrzeni wiejskiej wykorzystywanej w realizacji produkcyjnej funkcji rolniczej systematycznie maleje, ponieważ coraz większa część obszarów wiejskich zajmowana jest przez inne funkcje. Jest to zjawisko normalne i obserwowane także w innych krajach. Mimo że przybywa ludności zamieszkującej obszary wiejskie, to jednocześnie zmniejsza się liczba osób aktywnych zawodowo w rolnictwie.

Zmiany dokonujące się w ostatnich kilkunastu latach, zgodnie z polityką wielofunkcyjnego rozwoju wsi, powodują dynamiczny rozwój funkcji pozarolniczych. Koncepcja wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich jest wyrazem rosnącego przekonania, że funkcja społeczna i ekonomiczna obszarów wiejskich współcześnie nie sprowadza się jedynie do produkcji surowców rolnych (w przypadku rolnictwa) i zapewnienia miejsca dla tej produkcji (obszary wiejskie). W coraz większym stopniu polega ona na realizacji funkcji istotnych z punktu widzenia społeczeństwa i zapewnienia możliwości zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarczego, z uwzględnieniem zasobów przyrodniczych, krajobrazowych, kulturowych oraz kapitału ludzkiego i społecznego (Czapiewska, 2014; Czyżewski, Stępień, 2015).

Tematyce związanej z rozwojem lokalnym poświęcono wiele uwagi zarówno na poziomie krajowym, jak i Unii Europejskiej. Powstały programy wsparcia wsi i rolnictwa, które przyjęły postać mechanizmów mających na celu uporządkowanie i usprawnienie działań podejmowanych na terenach wiejskich. W ramach Unii Europejskiej od wielu lat realizowana jest polityka rozwoju obszarów wiejskich, która ma sprawić, by obszary wiejskie w UE mogły sprostać licznym wyzwaniom gospodarczym, środowiskowym i społecznym, jakie stoją przed nimi w XXI wieku. Polityka rozwoju obszarów wiejskich nazywana jest „drugim filarem” wspólnej polityki rolnej (WPR). Jest uzupełnieniem systemu płatności bezpośrednich dla rolników i środków zarządzania rynkami rolnymi (czyli tzw. pierwszego filaru). Polityka rozwoju obszarów wiejskich realizuje wiele celów, które są również celami innych europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych (Małuszyńska, Sapała, 2012).

Unijna polityka rozwoju obszarów wiejskich jest finansowana z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), którego budżet w okresie 2014–2020 wynosi 100 mld euro.

Celem niniejszego opracowania jest analiza głównych założeń Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 i wskazanie strategicznych kierunków rozwoju tychże obszarów. W celach porównawczych odniesiono się również do poprzedniej edycji PROW-u (2007–2013).

1. Ocena działań realizowanych w ramach PROW 2007–2013

Po wejściu naszego kraju w struktury Unii Europejskiej, jako państwo członkowskie Polska zyskała m.in. prawo do współdecydowania o kształcie przyszłych polityk sektorowych, a także do korzystania z programów pomocowych. Do tej pory zreali-

zowano już dwie edycje programów rozwoju obszarów wiejskich: PROW 2004–2006 i PROW 2007–2013, w których pewne działania mają już znaczenie jedynie historyczne. Wspieranie gospodarstw niskotowarowych i dostosowanie gospodarstw do standardów UE to bardzo popularne działania z pierwszej edycji PROW 2004–2006, które nie były kontynuowane.

W ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–2013 wdrażane były 22 działania (z podziałem na poddziałania) w ramach czterech osi priorytetowych. Wszystkie działania były finansowane z Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz współfinansowane z budżetu krajowego. Ocena wyników całego programu dokonywana musi być przez pryzmat oceny poszczególnych form wsparcia. Określenie tego, w jakim stopniu realizowane działania były efektywne, jest w wielu przypadkach trudne (Stanny, 2012; Rorat, Szelań-Sikora, 2015). Mimo że możliwe jest wyliczenie pozytywnych przemian, na które wpłynęły wybrane formy wsparcia, nie zawsze możliwe jest określenie w sposób jednoznaczny, czy wpływ na zmianę wartości danego symptomu miało analizowane działanie i jak wielki był to wpływ. W wielu przypadkach beneficjenci i tak wykonaliby inwestycję, wykorzystując środki własne lub pozyskane z innych źródeł. Przykładowo, realizując planowane inwestycje, gminy w wielu przypadkach mogły próbować pozyskać fundusze z różnych źródeł. W konsekwencji, ponieważ do oceny skuteczności formy wsparcia z reguły nie wystarcza proste wyliczenie wskaźników, stosuje się modele ekonomiczne, które pozwalają określić, jaką wartość miałyby dany wskaźnik, bez wystąpienia analizowanej formy oddziaływania. Takiej oceny poszczególnych działań dokonywali autorzy publikacji naukowych (IBS, 2011), była ona także prezentowana w raportach sporządzanych dla instytucji rządowych (Lorencowicz i in., 2017; EGO, 2016). Środki zainwestowane w realizację działań PROW przyczyniły się do poprawy i rozwoju obszarów wiejskich naszego kraju. W wyniku realizacji Programu, obejmującego niemal każdą dziedzinę gospodarki, zaobserwowano wzrost dobrobytu i konkurencyjności naszej gospodarki (Rorat, Szelań-Sikora, 2015).

Analizując wybrane spośród działań można stwierdzić, że PROW przyczynił się do pozytywnych zmian w strukturze gospodarczej gmin wiejskich, polegających na różnicowaniu działalności pozarolniczej. Zmiany te potwierdza spadkowy trend zatrudnienia w rolnictwie na rzecz zatrudnienia w sektorach pozarolnych oraz wzrost dochodów własnych *per capita* z tytułu udziału w podatkach dochodowych firm i osób fizycznych.

Działaniem cieszącym się dużym zainteresowaniem rolników, które jednak nie ma kontynuacji w obecnym programie, były „renty strukturalne”. Łącznie zawarto

19 946 umów, na kwotę 1 684 106 407 zł. Okazało się, że renty nie spowodowały istotnych przemian agrarnych w kontekście poprawy struktury gospodarstw rolnych.

Jednym z działań, które nie przyniosło spodziewanych efektów, było zwiększenie dostępności szerokopasmowego Internetu. Osiągnięta skala interwencji w tym zakresie jest niewielka. W całym kraju udało się zrealizować jedynie 11 projektów (co stanowi 0,03% mieszkańców).

W niewielkim stopniu odniosło też skutek „różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”, mimo że zawarto 15 760 umów na kwotę 1 354 681 517 zł oraz „tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” (14 928 umów, a kwota zrealizowanych płatności to 2 304 867 361 zł). Wprawdzie rolnicy podejmowali działalność pozarolniczą, i z reguły kontynuowali ją po zakończeniu wsparcia, jednak podjęcie różnorodnych form działalności pozarolniczej nie sprzyjało rezygnowaniu z prowadzenia gospodarstwa rolnego. Dodatkowym aspektem był fakt, że relatywnie dużą część beneficjentów stanowiły osoby posiadające duże gospodarstwa rolne, uzyskujące z nich wysokie przychody (ok 1% populacji).

W zakresie „poprawy rozwijania infrastruktury”, w gminach otrzymujących duże wsparcie, częściej zauważalny był wzrost aktywności społecznej, a także poprawa tożsamości społeczności obszarów wiejskich i wzrost ogólnego zadowolenia z życia.

Na działanie „grupy producentów rolnych” wydano kwotę 698 020 529 zł, a łącznie zawarto 3 648 umów. Otrzymane środki pomocowe zostały przeznaczone głównie na sfinansowanie składników majątku trwałego oraz zakupy obrotowych środków produkcji. Wspólne inwestycje materialne to kluczowy czynnik poprawiający trwałość grupy. Prawdopodobnie bez wsparcia finansowego wiele grup producenckich nie zostałyby utworzonych.

Jednym z ważniejszych działań (również w ujęciu wartościowym) była „modernizacja gospodarstw rolnych”. Kwota zrealizowanych płatności w tym działaniu to 9 586 631 713 zł i 73 159 zawartych umów. Działanie to miało na celu zniwelować różnicę w poziomie technicznym i technologicznym polskich gospodarstw i gospodarstw Europy Zachodniej. Mimo że wsparcie na modernizację zaplecza technicznego trafiło tylko do kilku procent gospodarstw, poczynione inwestycje są na wsi widoczne. W wyniku tego działania odnotowano pozytywny wpływ na konkurencyjność. Producenci rolni w pierwszej kolejności wymieniali ciągniki na bardziej nowoczesne, w drugiej kolejności zaś modernizowali pozostały park maszynowy, co w znaczący sposób przekładało się na postęp technologiczny, a w konsekwencji na ilość i jakość produkcji (Cupiał, Kobuszewski, 2016; Lorencowicz, Cupiał, 2013).

Z kolei wpływ działania „LEADER” na jakość życia mieszkańców obszarów wiejskich był niewielki i dotyczył głównie poprawy zaspokajania społecznych potrzeb mieszkańców w zakresie rekreacji i wypoczynku. Jednak ma znaczenie w kontekście kapitału społecznego, odnotowano ogólny wzrost aktywności mieszkańców i innych podmiotów, skłonność do podejmowania wspólnych inicjatyw, prawdopodobnie inicjatywy takie będą także podejmowane w przyszłości.

2. Nowe strategiczne kierunki rozwoju w PROW (2014–2020)

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 opracowywano na podstawie przepisów Unii Europejskiej, w szczególności rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 roku w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 oraz aktów delegowanych i wykonawczych Komisji Europejskiej.

Celem głównym PROW 2014–2020 jest poprawa konkurencyjności rolnictwa, zrównoważone zarządzanie zasobami naturalnymi i działania w dziedzinie klimatu oraz zrównoważony rozwój terytorialny obszarów wiejskich. PROW 2014–2020 będzie realizował sześć priorytetów wyznaczonych dla unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich, a należą do nich (MRiRW, 2014):

- ułatwianie transferu wiedzy innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich,
- poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych,
- poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie,
- odtwarzanie, chronienie i wzmacnianie ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa,
- wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach rolnym, spożywczym i leśnym,
- zwiększanie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich.

Przewidywane środki przeznaczone na realizację PROW 2014–2020 wyniosą 13 513 295 000 euro, z czego 64% z budżetu UE (EFRROW) i 36% wkładu krajowego. Szczegółowe dane z podziałem na działania przedstawiono w tabeli 1.

Analizując plan finansowy PROW 2014–2020 należy wskazać, że największe wsparcie finansowe skierowane jest na modernizację gospodarstw rolnych (2,4 mld euro, czyli 17,8%). Drugie miejsce przypadło na płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami (2,2 mld euro, czyli 16,3%), następnie działania rolno-środowiskowo-klimatyczne (1,2 mld euro, czyli 8,9%) oraz odnowę wsi – podstawowe usługi (1,0 mld euro, czyli 7,4%). Przedstawione cztery grupy działań obejmują łącznie kwotę 6,8 mld euro, która stanowi ponad 50% finansowych instrumentów przewidzianych dla PROW 2014–2020.

Tabela 1. Plan finansowy dla PROW 2014–2020

Działanie/poddziałanie/typ operacji	Budżet ogółem (euro)
Transfer wiedzy i działalność informacyjna	58 001 302
Usługi doradcze, usługi z zakresu zarządzania gospodarstwem i usługi z zakresu zastępstw	75 002 515
Systemy jakości produktów rolnych i środków spożywczych	33 004 179
Modernizacja gospodarstw rolnych	2 401 064 486
Inwestycje w gospodarstwach położonych na obszarach Natura 2000	61 500 000
Inwestycje w gospodarstwach położonych na obszarach OSN	37 500 000
Przetwórstwo i marketing produktów rolnych	693 070 461
Scalenia gruntów	138 994 740
Przywracanie potencjału produkcji rolnej i działania zapobiegawcze	414 981 968
Premia dla młodych rolników	717 997 734
Premie na rozpoczęcie działalności pozarolniczej	413 939 978
Restrukturyzacja małych gospodarstw	882 980 666
Rozwój przedsiębiorczości – rozwój usług rolniczych	64 999 372
Płatności dla rolników przekazujących małe gospodarstwa	130 000 317
Targowiska – podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich	74 966 634
Odnowa wsi – podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich	1 000 000 049
Tworzenie grup i organizacji producentów	402 987 547
Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne	1 184 062 782
Rolnictwo ekologiczne	699 961 515
Płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami	2 165 998 652
Zalesianie i tworzenie terenów zalesionych	300 997 069
Współpraca	57 999 730
LEADER	734 999 913
Pomoc techniczna	208 283 391
Renty strukturalne – zobowiązania	560 000 000
Razem PROW 2014–2020	13 513 295 000

Źródło: www.arimr.gov.pl; minrol.gov.pl (31.03.2017).

W ramach PROW 2014–2020 łącznie będzie realizowanych 15 działań, 35 poddziałań oraz 42 typy operacji. Pomoc finansowa będzie skierowana głównie do sektora rolnego, szczególnie ważnego z punktu widzenia rozwoju zrównoważonego obszarów wiejskich, i wymaga odpowiednio ukierunkowanego wsparcia. Przedstawiane w Programie instrumenty pomocy finansowej będą podążały w kierunku:

1. Rozwoju gospodarstw rolnych (Modernizacja gospodarstw rolnych, Restrukturyzacja małych gospodarstw rolnych, Premie dla młodych rolników, Płatności dla rolników przekazujących małe gospodarstwa rolne). Podejmowanie działań wspierających inwestycje materialne lub niematerialne w gospodarstwach rolnych, ukierunkowanych na poprawę ich konkurencyjności lub efekty środowiskowe w sektorze przetwórstwa i wprowadzanie do obrotu produktów rolnych oraz dotyczących infrastruktury związanej z rozwojem rolnictwa.
2. Rozwoju sektora rolnego i podniesienie jego konkurencyjności (Transfer wiedzy i innowacji, Doradztwo rolnicze). Podejmowane działania będą miały na celu zwiększanie bazy wiedzy i innowacyjności na obszarach wiejskich oraz wzmacnianie powiązań między rolnictwem, leśnictwem a badaniami i innowacjami. Mają one także promować uczenie się przez całe życie w celu zwiększania potencjału ludzkiego. Szkolenia i informacje będą ukierunkowane na tematy użyteczne, skierowane do osób pracujących w sektorze rolnictwa i leśnictwa, a także do doradców dla ich rozwoju zawodowego i poprawy funkcjonowania gospodarstw.
3. Wdrożenia innowacji (Współpraca). Kierunkiem podejmowanych działań będzie wspieranie tworzenia i funkcjonowania grup operacyjnych na rzecz innowacji (EPI), zrzeszających rolników (w tym grup producentów rolnych, spółdzielnie rolnicze), jednostki naukowe, przedsiębiorców, posiadaczy lasów, organizacje pozarządowe, podmioty doradcze, które w ramach swej działalności będą wspólnie opracowywać nowe rozwiązania do zastosowania w praktyce. Zaangażowanie partnerów wzmocni powiązanie rozwoju sektora rolno-spożywczego z badaniami i innowacją.
4. Poprawy organizacji łańcucha żywnościowego (wsparcie inwestycji związanych z przetwórstwem i marketingiem artykułów rolnych, dalszy rozwój grup i organizacji producentów oraz systemów jakości produktów rolnych i środków spożywczych). Ze względu na rosnące oczekiwania konsumentów w kraju i za granicą, produkcja żywności ma odbywać się w oparciu o określone i sprawdzone standardy, gwarantujące unikalną jakość produk-

tu. W związku z tym, w celu usprawnienia łańcucha dostaw żywności, niezbędna jest poprawa konkurencyjności producentów rolnych poprzez lepsze ich zintegrowanie z łańcuchem rolno-spożywczym. Ma się to odbywać poprzez systemy jakości, dodawanie wartości do produktów rolnych, promocję na rynkach lokalnych i krótkie cykle dostaw.

5. Ułatwienia sprzedaży bezpośredniej artykułów rolnych (kontynuacja wsparcia na rzecz budowy i modernizacji targowisk). Działania mające na celu podnoszenie efektywności handlu, bez udziału pośrednika, mniej lub bardziej przetworzoną żywnością, pochodzącą z własnej uprawy, hodowli lub chowu.
6. Kontynuacji wsparcia pozwalającego na odtwarzanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku wystąpienia klęsk żywiołowych i katastrof naturalnych (a także wprowadzenie nowego zakresu, którego zadaniem będzie ochrona gospodarstw rolnych przed tego typu zdarzeniami). Pomoc dotyczy materialnych lub niematerialnych inwestycji odtwarzających potencjał produkcji roślinnej lub zwierzęcej, zniszczony w wyniku klęsk żywiołowych, w tym chorób zwierząt, niekorzystnych zjawisk klimatycznych i katastrof.
7. Wzrostu rynkowej produkcji ekologicznej (Rolnictwo ekologiczne). Dzięki możliwości otrzymania wsparcia dla produkcji ekologicznej, w ostatnich latach w Polsce obserwuje się dynamiczny jej rozwój. Celem dotacji jest częściowe zrekompensowanie strat (zmniejszenie ilości i jakości plonów) wynikających z zaniechania stosowania nawozów sztucznych i pestycydów. Warunkiem sukcesu handlowego żywności ekologicznej na rynku jest współpraca producentów z firmami pośredniczącymi i eksportującymi, a także dążenie do zbudowania zintegrowanego łańcucha żywnościowego od producenta do konsumenta (Rorat, Szelağ-Sikora, Niemiec, Sikora, Cupiał, 2017).
8. Ochrony środowiska (w tym wody, gleb i krajobrazu) i zachowania bioróżnorodności. Kontynuowane będzie wsparcie na rzecz obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania. Wsparcie inwestycyjne w związku z realizacją celów środowiskowych otrzymają gospodarstwa położone na obszarach Natura 2000 i na obszarach narażonych na zanieczyszczenia wód azotanami pochodzenia rolniczego.
9. Rozwoju przedsiębiorczości (rozwoju usług rolniczych) – wsparcie inwestycji w tworzenie i rozwój działalności pozarolniczej. Celem podejmowa-

nych działań będzie ułatwienie dostępu gospodarstwom rolnym, zwłaszcza małym, do nowych technologii, co sprzyja innowacyjności, a w konsekwencji przełoży się na poprawę konkurencyjności.

10. Rozwoju i odnowy wsi. Kierunkiem działań będzie poprawa jakości życia na obszarach wiejskich przez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców wsi oraz promowanie obszarów wiejskich. Umożliwi to rozwój tożsamości społeczności wiejskiej, zachowanie dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszarów wiejskich oraz wpłynie na wzrost atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej obszarów wiejskich.

Podsumowanie

Wobec postępujących współcześnie procesów globalnego rozwoju gospodarczego, społecznego i kulturowego, jak również zwiększonej konkurencji na świecie, strategiczne kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego Polski na obszarach wiejskich powinny obejmować rozwój kapitału ludzkiego, przekształcenia strukturalne, restrukturyzację i modernizację gospodarstw rolnych, rozwój turystyki, a także kierunki rozwoju, które wynikają z wymogów gospodarki opartej na wiedzy.

Jednym z zadań PROW jest zmniejszenie dysproporcji w rozwoju obszarów wiejskich zarówno w odniesieniu do miast, jak i do innych krajów Unii Europejskiej poprzez stymulowanie ich rozwoju społeczno-gospodarczego. Tereny wiejskie ustępują w przypadku większości analizowanych wskaźników terenom miejskim (dochody, dostępność infrastruktury, wykształcenie, bezrobocie itp.). Znaczne różnice występują także w rozwoju poszczególnych gmin w różnych regionach kraju.

W porównaniu do poprzedniej edycji, w PROW 2014–2020 wprowadzono nowe instrumenty wsparcia. Do zupełnie nowych działań należy Współpraca, której zamierzeniem jest wsparcie tworzenia i działania grup operacyjnych EPI (Europejskie Partnerstwo Innowacyjne) na rzecz wydajnego i zrównoważonego rolnictwa. W ramach tego działania pomoc będzie dotyczyła tylko projektów innowacyjnych. Kolejną nowością jest działanie Rolnictwo ekologiczne, którego celem jest wzrost rynkowej produkcji ekologicznej. Do innych działań niewystępujących we wcześniejszych programach, należą Inwestycje w gospodarstwach na obszarach Natura 2000, Inwestycje w gospodarstwach na obszarach OSN, Płatności dla rolników przekazujących małe gospodarstwa, Restrukturyzacja małych gospodarstw, Rozwój usług rolniczych.

Głównym celem PROW 2014–2020 jest wzrost konkurencyjności rolnictwa z uwzględnieniem celów środowiskowych. Instrumenty rozwoju obszarów wiejskich, w ramach nowej WPR (2014–2020), mają pomóc w adaptacji do aktualnych warunków prowadzenia produkcji rolnej. Wsparcie skierowane w ramach polityki rozwoju obszarów wiejskich będzie się koncentrowało na rozwoju zrównoważonym, utrzymaniu żywotności obszarów wiejskich, a także zwiększeniu konkurencyjności i rentowności tego sektora gospodarki. Niebagatelnym czynnikiem określonym w PROW jest to, że wzrost produkcji rolniczej ma się dokonywać w taki sposób, aby nie szkodzić środowisku naturalnemu i klimatowi.

Istotna jest współzależność zmian klimatu (przeciwdziałanie tym zmianom jest jednym z priorytetów UE) i rolnictwa. Z jednej strony rolnictwo jest sektorem najbardziej narażonym na zmiany klimatu, z drugiej – rolnictwo także przyczynia się do jego zmiany. Wyzwaniem dla rolnictwa jest budowanie silnej pozycji konkurencyjnej poprzez wysoką jakość produktów rolnych. Nie może to zostać zrealizowane bez modernizacji gospodarstw rolnych. Tereny wiejskie to nie tylko rolnictwo. Poza tradycyjnymi źródłami dochodów na wsi coraz większe znaczenie zdobywają pozarolnicze formy działalności.

Literatura

- Chojnicki, Z. (1999). *Podstawy metodologiczne i teoretyczne geografii*. Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe.
- Chojnicki, Z., Czyż, T. (2005). Rozwój społeczno-gospodarczy w ujęciu regionalnym. *Biuletyn KPZK PAN*, 219, 8–23.
- Cupiał, M., Kobuszewski, M. (2016). *Wykorzystanie funduszy unijnych w modernizacji parku maszynowego gospodarstw rolnych*. Kraków: PTIR.
- Czapiewska, G. (2014). Współczesne wyzwania i zagrożenia rozwoju obszarów wiejskich Pomorza. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, 38, 401–413.
- Czyżewski, A., Stępień, S. (2015). Wspólna Polityka Rolna (WPR) Unii Europejskiej po 2014 roku z polskiej perspektywy. W: *Problemy rozwoju rolnictwa i gospodarki żywnościowej w pierwszej dekadzie członkostwa w Unii Europejskiej*, red. A. Czyżewski, B. Klepacki (s. 177–186). Warszawa: PWE.
- GUS (2011). Obszary wiejskie w Polsce. Pobrano z: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rolnictwo-lesnictwo/rolnictwo/obszary-wiejskie-w-polsce,2,1.html> (31.03. 2017).
- Lorencowicz, E., Cupiał, M. (2013). Assessment of Investing Activity of Farmers Using the EU funds on the Example Of Lubelskie Voivodeship. *Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia*, 1 (12), 17–26.

- Lorencowicz, E., Miller, A., Rumińska, P., Włodarczyk, A., Wojnicka-Sycz, E., Zieliński, M. *Ocena wpływu PROW 2007–2013 na rozwój gospodarczy Polski i konkurencyjność gospodarstw rolnych. Raport końcowy*. Pobrano z: <http://www.minrol.gov.pl/> (31.03.2017).
- Małuszyńska, E., Sapała, M. (2012). Wieleletnie ramy finansowe Unii Europejskiej na lata 2014–2020. *Studia BAS*, 3, 109–132.
- Parysek, J.J. (1997). *Podstawy gospodarki lokalnej*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Parysek, J.J. (2015). Rola lokalnego samorządu terytorialnego w rozwoju społeczno-gospodarczym i przestrzennym gmin. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 3 (77), 27–46.
- Rorat, J., Szelań-Sikora, A. (2015). Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw wspomagane funduszami unijnymi w latach 2007–2013. *Episteme*, 27 (t. 1), 287–297.
- Rorat, J., Szelań-Sikora, A., Niemiec, M., Sikora, J., Cupiał, M. (2017). *Mechanisms of Financial Support as a Factor Determining the Development of the Organic Farming Sector in the Countries of European Union*. Pobrano z: <https://EconPapers.repec.org/RePEc:pes:wpaper:2017:no102> (31.03.2017).
- Stanny, M. (2012). *Poziom rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich w Polsce – pomiar zjawiska złożonego. Rozwój wsi i rolnictwa w Polsce. Aspekty przestrzenne i regionalne*. Warszawa: IRWiR PAN.
- EGO (2016). *Ocena wpływu PROW 2007–2013 na jakość życia na obszarach wiejskich z uwzględnieniem podejścia LEADER. Raport końcowy*. Evaluation for Government Organizations S.C. Pobrano z: <http://www.minrol.gov.pl> (31.03.2017).
- IBS (2011). *Ocena wpływu realizacji PROW 2007–2013 na gospodarkę Polski*. Instytut Badań Strukturalnych. Pobrano z: <http://www.minrol.gov.pl> (31.03.2017).
- MRiRW (2014). *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020*. Broszura informacyjna. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Pobrano z: <http://www.minrol.gov.pl/> (31.03.2017).
- MRiRW (2017). *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020*. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Pobrano z: <http://www.minrol.gov.pl> (31.03.2017).

DIRECTIONS OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF RURAL AREAS IN THE CONTEXT OF THE RURAL DEVELOPMENT PROGRAM FOR 2014–2020

Abstract

The main objective of the work was to present the assumptions of the Rural Development Program (2014–2020) with an indication of the strategic directions of development of these areas. The work is a review. The main objective of RDP (2014–2020) is to increase the competitiveness of agriculture taking in to account environmental objectives. It is a continua-

tion of previous programs, extended with additional forms of support. The complex support offered by the rural development policy aims to achieve sustainable growth, maintain the vitality of rural areas and increase the competitiveness and profitability of the agricultural sector. RDP (2014–2020) seems to be more in the area of strategic management than the previous RDP (2007 – 2013). Above all, it is to enable deeper modernization and restructuring of farms, allow new innovations, diversify crops and take up challenges in the face of complex customer issues.

Translated by Michał Cupiał

Keywords: RDP, EU funds, socio-economic development, rural areas

JEL code: Q18